

или менее полно восстанавливаемом контексте православной культуры, в будущем должны появиться и православные учебные заведения; что касается приходских школ, то здесь наиболее ощутимые изменения происходят в организации подростковых объединений усилиями родителей, профессиональных педагогов и психологов, а также, конечно, священнослужителей, в будущем воскресные школы с такими подростковыми объединениями могут вырасти, по крайней мере в некоторых случаях, в центры христианского просвещения и реализации многих социальных проектов, и, разумеется, не только для молодежи.

Семена – занятия христианской этикой или Законом Божиим, с одной стороны, дают позитивный результат, который обнадеживает воспитателей и общество в целом, с другой стороны, эти явления слишком малы и далеки от заполнения всего поля жизни детей и, следовательно, воспитательного поля, так что и успешность, и недостаточность успеха одновременно порождают тенденцию к росту, к продлению начал в светской ли школе к общей ориентированности всей школы на Православие, к подростково-молодёжным ли объединениям в приходских школах, выводящих детей в мир как христиан. Как нам представляется, тот, кто не поддерживает эту тенденцию, то есть, по сути, не вступает в эти культуротворящие процессы, отвечающие духовному содержанию нашей восточнохристианской цивилизации, тот в значительной степени, если не вовсе, упускает

воспитание подрастающего поколения, перестаёт быть активным субъектом в этой деятельности. Что для образования, что для Церкви это – недопустимая ситуация.

Список источников:

- 1 Дети на приходе: Опыт создания подросткового объединения [Текст] / [под общ. ред. Е.А. Мороза]. – М.: Храм сщмч. Антипы на Кольмажном дворе, 2010. – 336 с. – (Библиотека Лесного городка).
- 2 Протоиерей Всеволод Чаплин в ток-шоу писателя Сергея Минаева (19 апреля 2012 г.) [Текст] – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.pravmir.ru/protoierej-vsevolod-chaplin-v-tok-shou-pisatelya-sergeya-minaeva/>
- 3 Русский Петр. Сад Божьей Матери: Сказки, притчи, рассказы и баутки для детей и взрослых [Текст] – Дубно: Мелиса, 2007. – 256 с.
- 4 Сказание о святителе Игнатии Мариупольском и православных детях / Ю.И. Тернавский, С.А. Плотников [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://lampada.in.ua/2012/03/skazanie-o-svyatitele-ignatii-mariupolskom-i-pravoslavnyih-detyah/>
- 5 Феофан Затворник, святитель. Мысли на каждый день года [Электронный ресурс] / Святитель Феофан Затворник. – Режим доступа: <http://days.pravoslavie.ru/Days/20120430.htm>
- 6 Щуркова Н.Е. Прикладная педагогика воспитания: Учебное пособие [Текст] – СПб.: Питер, 2005. – 366 с. – (Серия «Учебное пособие»).

ПРИХОДЧЕНКО К.І.,

завідувач кафедри українознавства
Донецького національного технічного
університету, професор

ЛЮРИНА Т.І.,

професор кафедри педагогіки Київського
педагогічного університету ім. Б.Грінченка,
кандидат педагогічних наук

УДК 378.1

ЗДОРОВ'Я ЯК ЖИТТЄВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглядається актуальна проблема особливостей формування здатностей зростаючої людини до ведення здорового способу життя, що має особистісно-орієнтований характер. Особливу увагу приділено використанню спеціальних вправ, тренінгів для розширення можливостей підвищення рівня життєстійкості, фізичної життєздатності.

Ключові слова: виховання здорової особистості, здоровий спосіб життя, підвищення культури здоров'я.

В статье рассматривается актуальная проблема особенностей формирования способностей к ведению здорового способа жизни, которая носит личностно-ориентированный характер. Особенное внимание уделено использованию специальных упражнений, тренингов для расширения возможностей повышения уровня жизнестойкости, физической жизнеспособности.

Ключевые слова: воспитание здоровой личности, здоровый способ жизни, повышение культуры здоровья.

Article burning of present interest problem's of the peculiarity formation to conduction of the healthy mode of life, which is student-centered nature of. Particular attention is paid to the use of special exercises, trains for expanding possibility raising the life steady, physical life ability levels.

Keywords: education of the healthy person, healthy mode of life, raising the cultural healthy.

Постановка проблеми. В усі часи приділялася належна увага вихованню здорової особистості, виробленню у населення мотивації до здорового способу життя.

Мета й завдання. Виходячи з визначеної проблеми, ставимо за мету зробити ретроспективний аналіз стану здоров'я жителів України, вирішуючи завдання – зацікавити обраним напрямком дослідження якомога ширше коло людей як однією з найголовніших проблем сьогодення.

Наукові праці останніх років. Проблемою підвищення культури здоров'я займалася когорта учених, зокрема: О.Леонов, В.Коробейчик, М.Гавриленко, В.Гетман, Ю.Новицький, М.Норбеков, М.Фотіна та інші [1, 8].

Основний зміст статті. Досить важливо, щоб особистість відповідала основним вимогам суспільства. В усі часи приділялася вагома увага здоров'ю як особистій та суспільній потребі. Проведення профілактичних засобів серед населення – один із напрямків реалізації програми «Фізичне виховання – здоров'я нації». На успішне вирішення поставленої задачі спрямовані заходи: «Твоє життя – твій вибір», «Вияви турботу й обачливість», участь у Всеукраїнських акціях: «Геть наркотики», «АнтиСНІД», «Тверезість», «Живи без паління», «Молодь проти злочинності та насильства», «Молодь проти наркотиків та СНІДу», «Залучення до масових спортивних змагань» та інших (рис. 1 «Схема роботи з покращення стану здоров'я», рис. 2 «Валеологічний всеобуч»).

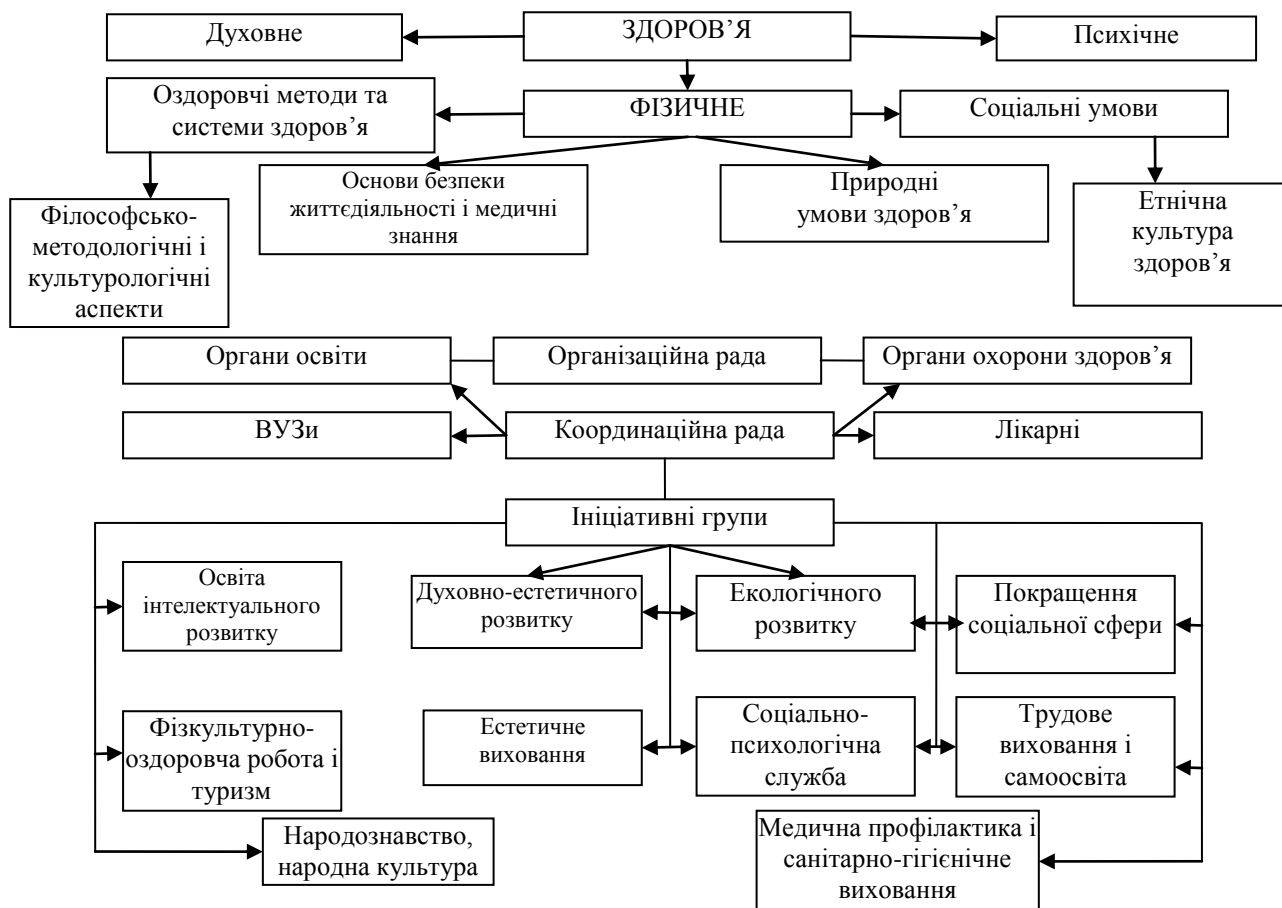

Рис. 1. Схема роботи з покращення стану здоров'я

Європейський рух під егідою ЮНЕСКО «Спорт для всіх» визначає масовий спорт як кондиційний, прикладний, рекреаційний. Це стає особливо актуальним сьогодні, коли людство живе в усе більш швидкому ритмі, що рано чи пізно спричиняє масові неврастенії та інші психічні (а часто й фізичні) захворювання. Ще в 70-х роках минулого століття відомий соціолог і футуролог Елвін Тоффлер увів у обіг поняття «футурошок» (або

«шок від майбутнього»). Коротко цей термін можна розшифрувати як «дуже багато змін у короткий період часу». У результаті вже в 90-х роках такі поняття, як синдром постійної втоми, емоційне вигорання стали масовим явищем. Дослідження показали, що знизити рівень стресів і наступне вигорання здатні фізичні навантаження з попереднім проведенням валеологічного всеобучу (рис. 2) та впровадження різних тестових завдань.

У тестуванні показників здоров'я за параметрами фізичного розвитку (ФР), фізичної та функціональної підготовленості (ФП, ФФП) беруть участь: викладачі фізичної культури (ФК),

медперсонал, куратори, викладачі інформатики, охорони безпеки життєдіяльності, допризовної підготовки.

Рис. 2. Валеологічний всеобуч

Форми звітності. Карта тестування показників здоров'я, яка складається з наступних розділів:

- вихідна інформація про тестування. Заповнюється з початку навчання в освітньому закладі і зберігається протягом усього начального періоду;
- параметри ФС (маса тіла, зріст, округлість

грудної клітини):

I група – 42% – здорова молодь з нормальним гармонійним фізичним розвитком;

II група – 32% – молодь групи ризику;

III група – 26% – молодь із значними відхиленнями у фізичному розвитку.

Складається діаграма групових показників фізичного розвитку (рис. 3).

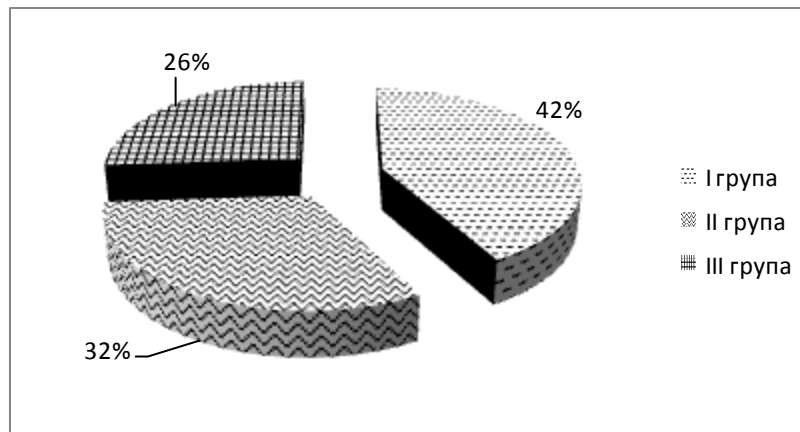

Рис. 3. Групові показники фізичного розвитку

Різними формами фізичної культури, за спостереженнями, займається 30% молоді, нерегулярно – 57%, зовсім не займається – 13%. Відвідує спортивні секції в освітньому закладі – 16%, в інших установах – 42%, відвідує нерегулярно – 28%, зовсім не відвідує – 14%. Фізичний розвиток молоді вивчають з урахуванням одержаних знань. З викладачами фізичної культури, кураторами, батьками розглядаються документи, спрямовані на зміцнення здоров'я всіх учасників навчально-виховного процесу: Закон України «Про загальну середню освіту» (1999 р.), Закон України «Про фізичну культуру і спорт» № 770-ХГУ від 18.06.1999 р., Закони України «Про цивільну оборону» (№ 555-ХГУ від 24.03.1999 р. та № 2470-III від 29.05.2001 р.), Указ Президента України від 4.07.2005 р. № 4013 «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні», Наказ МОН України «Про впровадження фізкультурно-оздоровчого патріотичного комплексу школярів України

«Козацький гарт» від 17.08.2005 р. № 479/1656», Закон України «Про дорожній рух» (№ 557-ХГУ від 24.03.2000 р.), Закони України «Про пожежну безпеку» (№ 618/97-ВР від 5.11.1997 р., № 642/07-ВР від 18.11.1997 р., № 1181-IV від 18.09.2003 р.), Наказ Міністерства освіти і науки України «Про заборону тютюнопаління в навчальних закладах та установах Міністерства освіти і науки України» від 12.02.2001 р. № 57, «Національна доктрина розвитку освіти» (2002 р.), Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) – (2002 р.), Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді, затверджена Міністерством освіти і науки України від 21 липня 2004 р. № 605, проект концепції розвитку гуманітарної сфери України (2000 р.), досвід роботи Школи соціальної роботи (1997 р.), матеріали Всеукраїнської конференції «Медицина і суспільство» (Київ, 1998 р.), Республіканського семінару МОЗ України «Реформування системи охорони здоров'я в ім'я людини» (Львів, Харків, Одеса, 1999 р.),

Державна програма профілактики йодної недостатності у населення на 2002-2005 рр. (2002 р.). До їх відома доведено, що 26 вересня 2002 року Кабінетом Міністрів України затверджено Державну програму профілактики йодної недостатності у населення на 2002-2005 роки, 10 пунктом якої Міністерство освіти і науки України зобов'язане здійснювати заходи просвіти населення України з питань профілактики йододефіцитних захворювань. З цією метою було організовано: проведення виховних годин за такою тематикою – «Корисні продукти, що містять сполуки йоду», «Проблеми йододефіциту», «Використання йодованої солі»; батьківських зборів – «Значення мікро- та мікроелементів для організму (кальцій, йод, фтор)», «Профілактика йододефіциту», «Продукти харчування рослинного та тваринного походження, що містять сполуки йоду», «Зміцнення здоров'я дітей (аналіз за даними «Паспорту здоров'я)», «Профілактика йододефіцитних захворювань»; конференції – з обміну досвідом з профілактики йододефіцитних захворювань «Проблема йододефіциту: історія, географія, захворювання, профілактика», Японія (Хіросіма, Нагасакі) – Україна (катастрофа на ЧАЕС): «Погляд здалеку і сучасність»; застосовують компенсаторно-нейтралізуючі технології: фізкультхвилинки та фізкультпаузи, що певною мірою нейтралізують сприятливі впливи уроків, недоліки фізичного навантаження; емоційні відступи, або «хвилинки спокою», що знижують стресові впливи, психоемоційне напруження; йодування питної води та солі як компенсування недоліку йоду в організмі, який характерний для населення багатьох регіонів країни; вітамінізація харчування – поповнення дефіциту необхідних організму вітамінів; використання амінокислоти гліцину – дозволяє зміцнити пам'ять школярів; мають місце і стимулюючі технології – температурне загартовування, фізичне навантаження з метою активізації власних сил організму; широко впроваджують соціально-адаптуючі та особистісно-розвиваючі технології (САОРТ) – з їх допомогою забезпечують формування і зміцнення психологічного здоров'я учнів, відбувається подальша їх психологічна адаптація – це соціально-психологічні тренінги, програми соціальної та сімейної педагогіки тощо.

Не залишаються поза увагою організаційно-педагогічні технології (ОПТ), які зумовлюють структури навчально-виховного процесу, що сприяє попередженню втоми, гіподинамії та інших дезадаптаційних станів, психолого-педагогічні (ППТ) – пов'язані з безпосередньою роботою викладача на уроці, навчально-виховні (НВТ) – до складу яких входять програми з

навчання грамотної турботи про своє здоров'я та формування культури здоров'я молоді, мотивації їх до ведення здорового способу життя, попередження шкідливих звичок, девіантної поведінки, зняття стресу.

Завдяки вдосконаленню застосовуваних здоров'язберігаючих методик валеологічна діагностика стала системою діяльності педагогічного колективу й навчаючих з розробкою і застосуванням певних методик – паспорта здоров'я, карти проблемності класу, протоколу валеологічного аналізу уроку тощо. У систему валеологічної діагностики включалося й анкетування учнів за проблемами наркоманії, а з метою її профілактики використовувався принцип рефлексії у валеологічному вихованні. Профілактика наркоманії здійснювалася через:

1) заняття з валеології (теми «Шкідливі звички», «Життя без наркоманів», «Наркотичні речовини та їх вплив на всі компоненти здоров'я»);

2) цикл роз'яснювальних бесід на кураторських годинах;

3) відкриті валеологічні заняття для батьків за темами: «Наркоманія – знак біди», «Винних до відповідальності»;

4) виступи підліткового психолога-нарколога; оперуповноваженого управління по боротьбі з незаконним оборотом наркотиків; головного спеціаліста з дитинства відділу здравоохорони району та інших відповідальних осіб.

Профілактиці наркоманії сприяла вся система валеологічного виховання та діагностики у школі.

У початковій школі всі учні регулярно заповнювали паспорти здоров'я. Проводилися дослідження: пульсометрія, плантометрія, функціональна оцінка стану серцево-судинної та дихальної системи, оцінка стану хребта. Системний підхід до діагностики в експериментальному дослідженні виражався в кореляційному аналізі рівнів навченості та рівнів сформованості програм ЗОЖ (здорового образу життя). Рівні навченості з основних навчальних предметів гуманітарного спрямування визначалися за методикою Максимової-Дормидонової з находженням спільного коефіцієнту навченості (Кн.). Далі створювалися кореляційні сітки, які дозволили одержати такі результати:

1) у 3-х класах найбільший відсоток кореляції попадає в комбінацію КнВ – КзожС (високий рівень навченості – середній рівень ЗОЖ) – 26,7%, а також комбінації КнС – КзожС (співвідношення середніх рівнів) – 22,9%;

2) у 9-х класах – у комбінації КнО – КзожС (нульовий рівень навченості та середній рівень ЗОЖ) – 33,6% і КнС – КзожС – 20,1%;

3) у 11-х класах – у комбінації КнС – КзожС – 38,1% і КнВ – КзожС – 14,2%.

Учні середніх класів вели щоденники здоров'я (5-6, 9 класи), в яких відзначали як об'єктивні, так і суб'єктивні показники. «Суб'єктивні: загальне самопочуття, поява втоми, бажання або небажання тренуватися, працездатність, якість сну, наявність або відсутність больових відчуттів. Об'єктивні: зріст, маса тіла, об'єм грудної клітини (у трьох вимірах), ємність легенів, м'язова сила, частота пульсу й дихання, потовиділення, порушення травлення, а також дані про характер тренування і спортивні результати» [2, с. 76]. Учні 7-8 класів регулярно заповнювали тестові зошити з психології. Тестування давало змогу забезпечити обсяг знань з обраної галузі, підходячи до цього поняття системно, зокрема оцінити знання за обсягом та повнотою, їх узагальненням та мобільністю. Класними керівниками 8-11 класів велася карта проблемності класу, де були представлені результати по кожному учню. Проведена валеологічна експертиза свідчить, що все частіше в початковій ланці зустрічався тривожно-мнимий тип особистості учня, в середній – загострювалася проблема взаємовідношень між хлопцями та дівчатами, у старшій – домінувала проблема міжособистісного спілкування, спілкування з дорослими та професійного вибору. У 5-6 класах складалася карта аналізу навчального дня. Результати

засвідчують відсутність точної корекції між технологіями навчання і станом здоров'я учня. В усіх класах достатньо яскраво виражена кореляція на середніх рівнях навченості і здорового способу життя, що відповідає валеологічному принципу міри. Найбільш повна кореляція середніх рівнів досягалася в 11-класі, коли старшокласники більш раціонально організовували свою життєдіяльність, поєднуючи підготовку в ВУЗі з піклуванням про власне здоров'я. Найпроблемнішими виявилися учні 9-х класів, у яких не прослідковувалися стійкі зв'язки рівнів навченості та ЗОЖ, гармонічності розвитку не спостерігалася. Виявлене протиріччя стало підставою для розробки заходів та умов виховного процесу з урахуванням контингенту класів. У них же та ще в 3 класах досліджувалася кореляція між групами здоров'я та рівнями ЗОЖ. Встановлено:

1) школярі відвідували в основному другу медичну групу здоров'я (3-ї – 64,3%, 9-ї класи – 63,1%);

2) найбільш високі показники кореляції виявлялися в поєднанні других груп здоров'я та середніх рівнів ЗОЖ, там спостерігалася повна їх відповідність;

3) гармонійність валеологічного розвитку досягалася в 11-х класах у більшості школярів (57%), що підтвердилося і вище зробленими висновками (табл. 1).

Таблиця 1

Рівні сформованості індивідуальних програм ЗОЖ

Групи	Рівні ЗОЖ, %							
	Во 1-0,75		Со 0,75-0,5		Но 0,5-0,24		О 0,24 і нижче	
	к	е	к	е	к	е	к	е
I	21,3%	38,6%	35,2%	57,6%	64,5%	3,8%	-	-
II	24%	32%	37,6%	64%	38,4%	4%	-	-
III	15%	18,1%	44,2%	80,1%	40,8%	0,8%	-	-
IV	9,3%	-	49,3%	85,7%	50,7%	24,3%	-	-
V	-	7,2%	52,7%	86%	47,3%	6,8%	-	-
Всього	15,9%	19,2%	43,8%	74,68%	48,43%	7,94%	-	-

Відзначені вузли зв'язків – це інтегровані показники валеологічного розвитку школяра, його розвитку як здорової особистості у творчому освітньо-виховному середовищі та під впливом валеологічної діагностики, яка виступає як фактор розвитку виховного процесу в цілому, основних його регулятивних принципів, зокрема, через мобільність ресурсів та багатогранність організаційних форм.

Таким чином, сутність виховного процесу валеологічної спрямованості полягає у валеологічному розвитку школярів, який супроводжувався саме розвитком, вираженим перш за все у мотиваційній сфері, у сталій мотивації здорового образу життя, керуючись пріоритетом здоров'я як цінності (Результати анкетування учнів «Моє здоров'я»). Анкетування

проводилося серед учнів 3-11 класів. Оброблялися результати за допомогою підрахунку числа позитивних відповідей «так» та визначення відсотка ЗОЖ (здорового образу життя). Дані дослідження свідчать, що згідно з самооцінкою школярів у процесі анкетування найбільший відсоток в усіх класах одержує середній рівень сформованості індивідуальних програм здорового образу життя (ЗОЖ): 3 кл. – 57,6%, 5 кл. – 64,0%, 9 кл. – 80,1%, 11 кл. – 86,0%. Встановлено, що сформованість програми здорового образу життя відбиває реальний рівень ЗОЖ, який характеризує учня як здорову особистість, здатну використовувати на практиці свою валеологічну грамотність, одержану при вивченні курсів валеології. Слід відзначити, що рівень ЗОЖ творчої особистості, здатної до

життєвої самотворчості, є наслідком мотивації та зміцнення здоров'я навчаючим як суб'єктом творчого освітньо-виховного середовища.

Разом із тим робота зі сформованості індивідуальних програм здорового образу життя зацікавила й захопила батьків учнів. Вони стали більш уважно ставитися до порад учителів, медичних працівників щодо вироблення гігієнічних умінь і навичок у їхніх дітей, негативно ставитися до тютюнопаління, вживання алкогольних напоїв, наркотиків, аморальної статевої поведінки. Бесіда з учнями за результатами діагностики орієнтована на організацію режиму праці та відпочинку, на здоров'я як життєву цінність, на значення здорового образу життя учня як творчої особистості, здатної до життєвої самотворчості, у якій суб'єктивні умови розвитку творчого освітньо-виховного середовища виходять на перший план. Одержані дані є свідченням валеологічної спрямованості навчально-виховного процесу в комплексі, що діагностика стимулює розвиток як об'єктивних, так і суб'єктивних педагогічних умов навчання, виховання та творчого розвитку, а їх результативність завжди обумовлена процесом детермінації зовнішніх виховних впливів внутрішніми факторами розвитку.

Систематично проводиться валеоаналіз уроку.

Сума балів визначається за формулою $S=C_1 - C_2$, де C_1 – сума позитивних оцінок, C_2 – сума негативних.

Показники та валеооцінка уроків: 38-45 балів – відмінна оцінка; 31-37 балів – добрий урок; 23-30 балів – задовільна валеооцінка уроку; 16-22 бали – незадовільний урок; до 15 балів – дуже незадовільний урок.

Останні дві оцінки свідчать про те, що такі уроки є причиною значного погіршення стану здоров'я учнів.

Система виховних заходів також спрямована на активізацію потреби в здоровому, активному способі життя. Це – тематичні години спілкування, усні журнали, прес-конференції, захисти плакатів і малюнків, виступи агітбригад, просвітницькі тренінги, екологічні учнівські конференції, зустрічі з лікарями, психологами, майстрами спорту, проведення «Днів здоров'я», «Зимових забав», «Козацьких розваг», туристичних походів, участь у обласних юнацьких іграх з художньої гімнастики, в молодіжних іграх за програмою «Краса, молодь, спорт», в Чемпіонатах спорту спілки «Україна», в Регіональних, Міжнародних турнірах, в Офіційній першості федерації спортивного життя, інформаційно-пропагандистській роботі з валеології та екології. Всі заходи мають на меті збереження і зміцнення здоров'я вихованців шляхом формування в них валеологічного

світогляду, виховання свідомого і дбайливого ставлення до свого здоров'я, усвідомлення своїх прав і обов'язків щодо власного здоров'я і здоров'я оточуючих, вказуючи на необхідність аналізувати найрізноманітніші фактори, на яких будується кожна конкретна інтерпретація комплексного підходу. Це гуртки екологічного та валеологічного напрямків.

Пам'ятаючи, що анкетування буває відкритим, коли учні самі відповідають на питання, та закритим, коли їм пропонують варіанти відповідей, з яких необхідно обрати правильні, провели анкетні обстеження:

1. «Що важливіше?»,
2. Визначення рівня активності.

За даними анкетування учні 8-х класів мали середній рівень активності, відповідно до цього складається наступна програма корекції:

- створити умови для самореалізації учнів у різних видах творчої праці;
- організувати колективні творчі справи;
- круглий стіл «Чому мені подобається бути активістом»;

- конкурс «Учень року».

3. Визначення рівня взаємодії.

4. За отриманими даними надані наступні рекомендації:

- сформувати в учнів певний рівень взаємодопомоги;
- тренінг «Рука друга»;
- колективна творча справа «Допоможи другу – допоможеш собі»;
- створити клуб волонтерів;
- встановити довіру між учнями.

Проводилися тренінги:

1. Сядьте у крісло та закрийте очі.
2. Видихніть декілька разів глибоко і спокійно.
3. Спочатку просто сконцентруйте увагу на тій групі м'язів, де ви відчуваєте напругу.
4. Тепер скомандуйте собі подумки напружити одну за іншою групи м'язів у певній послідовності на 5 секунд, а потім протягом 30 секунд розслабляйтеся.
5. Дихайте повільно і глибоко, очі закрийте.
6. Сконцентруйте увагу на приємному відчутті розслаблення.
7. Уявіть собі, що тепла хвиля проходить через усе тіло.
8. Повністю відкрийте очі, тепер ви відчуваєте себе бадьорим.

Ще один спосіб розслабитися.

1. У вільний час сядьте у зручне крісло, закрийте очі.
2. Не поспішаючи, давайте собі подумки команду:
  - Моя рука важчає (по три рази для кожної руки)

- Моя нога важчає (по три рази для кожної ноги)
- Мої руки й ноги важкі (по три рази)
- Мої руки й ноги гарячі (по три рази)

3. Глибоко вдихніть і скажіть собі: «Я спокійний».

Висновки. Таким чином, враховуючи загально визнаний світовий досвід і той факт, що стан здоров'я дітей визначається насамперед умовами перебування та навчання у школі, де вони проводять значну частину свого життя, прагнемо до створення творчого освітньо-виховного середовища, яке з певною відповідальністю можна назвати валеонасиченим, дійсно формуючим у дитини потреби й навички культури здоров'я.

Досліджується результативність духовного розвитку школярів за таким параметром: взаємодія соціальних, виховних і навчальних факторів, котрі забезпечують суб'єкт-суб'єктний зв'язок всіх учасників творчого освітньо-виховного середовища як такого, що сприяє життєвій самотворчості, тобто прагнемо побачити виучуваний об'єкт у цілому через його складові, щоб зрозуміти, як пов'язані ці частини між собою, з'ясувати, чому він складається саме із цих частин, і тільки з них, побачити, як зміни в одній частині впливають на іншу, які зміни треба проводити одночасно в декількох фрагментах системи для того, щоб між ними зберігся зв'язок. Тільки в цьому випадку зміни, що відбуваються, будуть працювати на задачу ефективної організації цілого.

Список джерел:

1. Леонов, О.З. Засоби загартовування, гігієни і самоконтролю за станом здоров'я / О.З.Леонов. – К.: ІСДО, 1995 – 84 с.

2. Леонов, О. З. Самоконтроль за станом здоров'я / О.З.Леонов // Нові технології навчання – 2006. – № 42 – с. 76-80.
3. Коробейчик, В.А. Проблема формування здоров'я молоді в історії освіти / В.А. Коробейчик // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. пр. / Ред. кол.: Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя, 2007. – Вип. 42. – С. 223-227.
4. Гавриленко, М.О. Роль культурно-дозвілдової діяльності у формуванні здорового способу життя студентської молоді / М.О. Гавриленко // Теорія і практика фізичного виховання: Науково-методичний журнал – Донецьк: ДонНУ, 2011 – с. 47-56.
5. Приходченко, О.В. Профілактично-просвітницька робота лікаря серед населення: Методично-навчальний посібник / О.В.Приходченко. – Донецьк: Каштан, 2009. – 199 с.
6. Приходченко, К.І. Формування здоров'язберігаючих технологій майбутніх фахівців / К.І.Приходченко, В.В.Охріменко / Теорія та методика навчання та виховання: Зб.наук.пр. – Вип.26. – Харків, 2010. – С.146-155.
7. Гетман, В.О. Методологія та технологія здорового способу життя людини майбутнього / В.О.Гетман, Ю.В.Новицький // Матеріали IV Ірпінських міжнародних науково-педагогічних читань «Проблема гуманізації навчання та виховання у вищому закладі освіти». – Ірпінь, 2006. – С.375-377.
8. Норбеков, М. Дорога в молодість и здоровье / М.Норбеков, Л.Фотина. – М., 1995. – 299 с.

ЖАДАНОВА О.М.,

старший викладач кафедри історії та українознавства
Луганського національного аграрного університету,
кандидат педагогічних наук

УДК 37.034 /037(091)

ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ ТА МОРАЛІ У ТВОРЧИХ ДОРОБКАХ ПЕДАГОГІВ СЕРЕДИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ

Проаналізовані ідеї духовно-морального виховання в педагогічних доробках вітчизняних педагогів 50-х – 60-х рр. ХІХ ст. з урахуванням досягнень педагогічної думки сучасності. Розкрито основоположна концепція духовності та моральності К.Д. Ушинського, її вплив на формування поглядів з проблеми послідовників та однодумців видатного педагога. Зроблено побіжний аналіз творів І.Тимківського, О.Духновича, М.Пирогова тощо та їх вплив на формування вітчизняної парадигми духовно-морального виховання.

Ключові слова: духовність, мораль, духовно-моральне виховання, К.Д.Ушинський.

Проанализированы идеи духовно-морального воспитания в педагогических работах отечественных педагогов 50-х – 60-х гг. ХІХ в. с учетом достижений педагогического мнения современности. Раскрыта основополагающая концепция духовности и нравственности К.Д. Ушинского, ее влияние на формирование взглядов на проблему последователей и единомышленников выдающегося педагога. Сделан анализ произведений И.Тимковскогo, А.Духновича, Н.Пирогова и др., их влияние на формирование отечественной парадигмы духовно-